

การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Doing Good According to Sufficiency Economy Philosophy

วิเศษ แสงกาญจนวนิช

Wiset Sangkanjanavanich

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Doctor of Philosophy Program in Philosophy and Ethics, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

E-mail: metha.ang@gmail.com

Received June 22, 2023; Revised August 13, 2023; Accepted September 3, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยมและลัทธิหน้าที่นิยม 2) เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อวิเคราะห์การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม คือ การทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี ได้แก่ เกิดประโยชน์สุขกับตนเองเป็นสำคัญ เบนธัมเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นภายหลัง อันนับได้ว่าเป็นผลพลอยได้จากการสนับสนุนเรื่องประโยชน์ของตนเอง ส่วนการทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจวร์ต มิลล์ เน้นผลลัพธ์ที่ดีคล้ายกับเบนธัม แต่ต่างกันตรงที่ ผลลัพธ์ที่ดีดังกล่าวจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นหลัก มิลล์ เชื่อว่า “เงื่อนไขสำคัญที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็คือ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะต้องมาก่อนและได้รับการพิจารณาค่าของผลประโยชน์สมาชิกในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน” ส่วนการทำดีตามหลักหน้าที่นิยมนั้น เป็นการทำดีที่เกิดจากการมีเจตนาดี ทำตามหน้าที่ เหตุผลที่ทำให้เราทำตามหน้าที่คือ เหตุผลเชิงปฏิบัติ 2) การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำดีด้วยความพอประมาณ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นความดีที่มีเหตุมีผล และเป็นความดีที่เกิดจากการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ มีวิจรรณญาณ เป็นความดีบนพื้นฐานของความรอบรู้และคุณธรรม 3) วิเคราะห์การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เป็นการทำดีที่ใส่ใจทั้งส่วนของเจตนาและผลของการกระทำ เป็นการทำดีที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีความสร้างสรรค์เกื้อกูล บนพื้นฐานของปัญญา (ความรอบรู้) สัมปชัญญะ (ความรอบคอบ) และสติ (ความระมัดระวัง) มีคุณธรรมพื้นฐาน 4 ข้อเป็นแม่บท ได้แก่ (1) ความจริงใจ ซื่อสัตย์ (2) ความเพียร มีสติปัญญา (3) ความอดทน

(4) มีใจเสียสละ แบ่งปัน องค์ความรู้จากการวิจัยนี้เป็นกลไกในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวม เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

คำสำคัญ: การทำดี; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; เศรษฐกิจพอเพียง; ประโยชน์นิยม; หน้าที่นิยม

Abstract

The objective of this research article was threefold: 1) to study the doing good according to the philosophies of utilitarianism and deontological ethics; 2) to study the doing good according to the sufficiency economy philosophy; and 3) to analyze the doing good according to the sufficiency economy philosophy. The research was qualitative, involving content analysis and narrative description. The research findings were summarized as follows: 1) The study of doing good according to the philosophies of utilitarianism and deontological ethics reveals different perspectives. According to Jeremy Bentham's utilitarianism, doing good involves achieving positive outcomes that result in personal well-being. Bentham's philosophy suggests that individuals who benefit themselves fully will eventually contribute to the well-being of others, leading to overall positive consequences. On the other hand, John Stuart Mill's utilitarianism emphasizes similar positive outcomes, but with a focus on greater collective well-being. Mill suggests that societal well-being is pivotal and that individual well-being should be considered equally. In the context of adhering to deontological ethics, doing good involves performing actions that stem from having good intentions and fulfilling one's ethical responsibilities. The motivation behind carrying out these duties is guided by practical reasoning. 2) The study of doing good according to the Sufficiency Economy philosophy revolves around achieving goodness through balance and moderation. Economic sufficiency advocates for actions that avoid excessive self-indulgence and harm to others. This philosophy promotes doing good based on wisdom and mindfulness; 3) The analysis of Doing Good According to the Sufficiency Economy Philosophy demonstrates that it involves both intent and consequences. This approach promotes ethical actions that are creative, considerate of oneself and others, and rooted in wisdom, moderation, and mindfulness. In conclusion, the core virtues identified from the research were: (1) truthfulness and sincerity; (2) diligence with wisdom; (3) patience; and (4) generosity and sharing. The insights from this research offer a mechanism to apply the Sufficiency Economy Philosophy as a foundation for ethical behavior. This application has

the potential to contribute to the overall enhancement of quality of life, promoting equilibrium, stability, and sustainable well-being.

Keywords: Doing Good; Sufficiency Economy Philosophy; Sufficiency Economy; Utilitarianism; Deontological Ethics

บทนำ

การทำดี เป็นคำสอนในทางจริยศาสตร์ที่ตอบโจทย์การดำรงชีวิตที่ว่า เราจะมีชีวิตที่ดีได้อย่างไร (How to live well) ในทางปรัชญาและจริยศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่ ได้มีคำสอนจากลัทธิที่สำคัญ ได้แก่ ลัทธิประโยชน์นิยมของเบเนดัมและมิลล์ และลัทธิหน้าที่นิยมของคานท์

การทำดีตามลัทธิประโยชน์นิยมจะเน้นให้ความสำคัญกับผลของการกระทำเป็นหลัก เพราะเจตนาเป็นสิ่งที่พิสูจน์ยาก และถึงแม้ว่าจะทำด้วยเจตนาดี แต่ถ้าผลลัพธ์ออกมาไม่ดี ก็ถือว่าไม่ใช้การทำดีที่แท้จริง ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าความดีได้นั้น จะต้องทำให้เกิดผลที่ดี คือก่อให้เกิดประโยชน์สุขให้มากที่สุด ส่วนลัทธิหน้าที่นิยมของคานท์ จะเน้นในเรื่องเจตนา ส่วนผลลัพธ์นั้นเป็นเรื่องของความบังเอิญ คานท์ มองว่าการที่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์นั้นไม่ใช่ความดี เพราะเป็นเรื่องของการคิดเก็งกำไร เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสมอง ไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกในหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ความดีจึงต้องเกิดจากเจตนาดีเท่านั้น

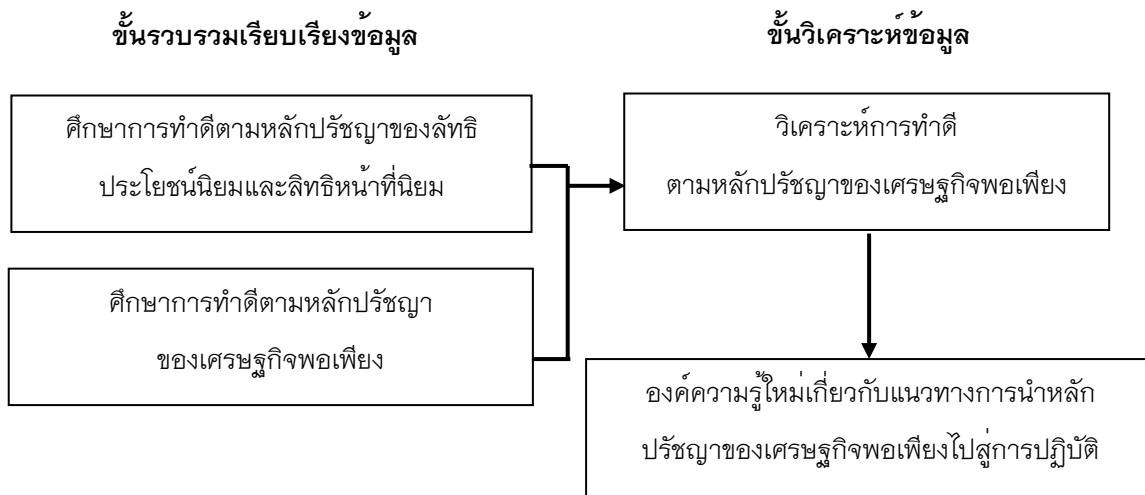
ส่วนการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการศึกษาถึงหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ในแง่ของการทำดีบนทางสายกลาง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจต่อการศึกษา เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับทั้งส่วนของเจตนาและผลของการกระทำ หากมีการวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งถึงเนื้อหาในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อว่าจะสามารถสร้างสมดุลที่พอดีให้กับหลักจริยศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่ได้ รวมทั้งจะได้คำตอบใหม่ในทางจริยศาสตร์บนพื้นฐานปรัชญาไทยที่จะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการ และเมื่อนำหลักวิชาการดังกล่าวนี้ไปวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ อย่าง เป็นสหวิทยาการก็ย่อมจะเกิดประโยชน์ทั้งในด้านมนุษยศาสตร์ (คนพอเพียง) เศรษฐศาสตร์ (ครอบครัวพอเพียง) สังคมศาสตร์ (สังคมพอเพียง) และรัฐศาสตร์ (นโยบายพอเพียง) และเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนตามภารกิจและกลุ่มเป้าหมายทั้งแนวดิ่งและแนวราบไปด้วยกัน เพื่อสร้างคนดีที่ทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยมและลัทธิหน้าที่นิยม
2. เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อวิเคราะห์การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มีกรอบแนวคิดการวิจัยตามแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

เมธา หริมเทพาธิป, กীরติ บุญเจือ และ พระมหาสมณิทร ปุริสุตฺตโม (2558) อธิบายว่า ลัทธิประโยชน์นิยม คือ ลัทธิที่ถือว่า การกระทำที่ถูกหรือผิดจะพิจารณาจากผลการกระทำว่ามันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์เพียงใด สิ่งที่ถูกต้องเป็นความดี คือ สิ่งที่เกิดประโยชน์และความสุขแก่คนจำนวนมาก สิ่งที่ไม่ถูกต้องเป็นความเลว คือ สิ่งที่เกิดผลเป็นทุกข์แก่คนจำนวนมาก ส่วน เกษฎา ผาทอง และคณะ (2562) กล่าวว่า เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) เสนอ “หลักมสุข” (the greatest happiness principle) หลังจากนั้นไม่นาน จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) ผู้เป็นศิษย์ของเบนธัมและบุตรชายของเพื่อนร่วมงานคนสนิทของเขาชื่อเจมส์ มิลล์ (James Mill) ได้ให้ชื่อที่เป็นการแก้ทฤษฎีนี้ของเบนธัมว่า “ประโยชน์นิยม” (Utilitarianism) ส่วน คักดีลิตธี ซารเล็ค (2563) ยืนยันว่า Bentham เป็นผู้นำคนสำคัญของกลุ่ม The Radicals Philosophic หรือกลุ่มปรัชญาหัวรุนแรงหรือหัวก้าวหน้า ยึดถือในหลักการที่เรียกว่า อรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในขณะที่ สูดาร์ตน์ น้อยแรม และกীরติ บุญเจือ (2561) อธิบายว่า ลัทธิประโยชน์นิยมของเบนธัม จัดอยู่ในประเภท “ประโยชน์นิยมแบบสุขนิยม” หรือ “รตินิยม” เพราะมีทัศนะว่าแรงจูงใจที่ทำให้มนุษย์ทำการที่แท้จริงคือความพึงพอใจ มาตรการเช่นนี้เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด ส่วน เทพวรรณ เตียมไธสง, พระครูภาวนาโพธิคุณ และ จรัส ลีกา (2564) กล่าวถึง ทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เกี่ยวกับการตัดสินค่าทางจริยธรรมไว้ว่า การกระทำอันใดดีหรือเลวนั้นอยู่ที่ประโยชน์การกระทำใดที่เกิดประโยชน์หรือความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุด ในระยะเวลานานที่สุด ดีที่สุดหรือถูกที่สุด

และการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ก็ถือว่าเป็นการกระทำที่เลว ความสุขของคนทุกคนเป็นตัวกำหนดค่าของพฤติกรรมของคน ความดีกับความสุขเป็นสิ่งเดียวกัน เราไม่อาจตัดสินการกระทำอันหนึ่งว่าถูกหรือผิดขาดตัวลงไป

สำเนียง ยอดศิริ (2560) อธิบายว่า คุณความดีสำหรับ คานต์ (Kant, Immanuel, 1724–1804) นั้น เกี่ยวข้องกับหน้าที่ ซึ่งฝังแน่นอยู่ในอุปนิสัยของเรา เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับความสุข แต่เกี่ยวกับความดี คุณค่าของเราเองที่จะมีความสุขเป็นเป้าหมาย และรางวัลในตัวของมันเอง แม้ว่าในความหมายหนึ่งหน้าที่ของพระเจ้า คือ หน้าที่ที่จะทำให้พอเพียง แม้จะ ไม่ใช่เพื่อชีวิตของพระเจ้า แต่เป็นไปเพื่อชีวิตของคนอื่น เพื่อคุณความดีของมนุษย์และความสุขของมนุษย์ ในขณะที่ เทพวรรณ เตียมโธสง และ พระครูภาวนาโพธิคุณ (2564) อธิบายว่า ในทัศนะของคานท์มีพื้นฐานแนวคิดที่เห็นว่า การกระทำที่ถูกคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีก็คือการกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่เกิดจากหน้าที่คือการกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผลคือการกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม ปัญหาก็คือกฎศีลธรรมนี้คืออะไร และได้ตอบว่า คานท์กฎศีลธรรมต้องมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด ส่วน พระศุภเทพ ทสุมโม (วณิชชาติ) และคณะ (2562) กล่าวว่า การทำตามหน้าที่ก็คือ การทำตามเหตุผล การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีคือการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่การกระทำที่เกิดจากหน้าที่คือ การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (การใช้คำว่าสติปัญญา) การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม คานท์เชื่อว่าเจตนาดีเป็นคุณลักษณะของศีลธรรม กล่าวคือ เมื่อบุคคลผู้หนึ่งทำสิ่งที่เขาเชื่อว่าถูกต้องหรือสิ่งที่เขามั่นใจว่าที่ถูกต้องกระทำ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะปราศจากความรู้สึกเมตตาสงสารหรือแม้แต่ปราศจากความสนใจในประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของผู้อื่น หรือเพื่อความสุขของผู้อื่นก็จะถือว่าการกระทำของบุคคลผู้นั้นมีความดีทางศีลธรรมอยู่ นั่นคือเขามี “เจตนาดี” ส่วน พระวันดี กนฺตวิโร และคณะ (2560) ขยายเพิ่มเติมว่า การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ คือ การกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากศีลธรรม การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม คือการกระทำตามกฎสากลที่ทุกคนในสังคมยอมรับและเห็นด้วย

ประสิทธิ์ ชาระ (2565) อธิบายว่า รากฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมี เหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว อยู่บนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ส่วน นพพร จันทรนาชู (2559) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เสนอแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคล องค์กร ชุมชน และรัฐบาลในการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าและมั่นคง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วน พระครูพิมลกลัยานธรรม (สุพรรณ กระแสโสม) และพระมหามิตร วิฑิตปัญญ

(2562) ขยายเพิ่มเติมว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เสนอแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคล องค์กร ชุมชน และรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาคน การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าและมั่นคง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ ภัทรพร เกษสังข์, อรวรรณ เกษสังข์ และ อรุณรัตน์ จันทิหล้า (2556) อธิบายว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การดำรงชีวิตที่อยู่ในความไม่ประมาท และเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสารวิชาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยมและลัทธิหน้าที่นิยม และการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากบทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารออนไลน์ โดยมุ่งเน้นไปที่บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยมและลัทธิหน้าที่นิยม และการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

4) การสรุปและเสนอแนะ

เกิดจากการสรุปเนื้อหาเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอนะเพื่อการวิจัยต่อไป และข้อเสนอนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยมและลัทธิหน้าที่นิยม

พบว่า 1) การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม คือ การกระทำที่หวังผลลัพธ์ที่ได้ ได้แก่ ประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นกับตนเองเป็นหลัก เบนธัมเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นภายหลัง อันนับได้ว่าเป็นผลพลอยได้จากการสนับสนุนเรื่องประโยชน์ของตนเอง จึงเป็นแนวคิดแบบอัตนิยม (egoism) ส่วนการทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต

มิลล์ เป็นการกระทำโดยมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เพราะมิลล์ เชื่อว่า “เงื่อนไขสำคัญที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็คือ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะต้องมาก่อนและได้รับการพิจารณาค่าของผลประโยชน์สมาชิกในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน” จึงเป็นแนวคิดแบบปรัตถนิยม (altruism) ส่วนการทำดีตามหลักหน้าที่นิยมของคานท์ เป็นการกระทำบนพื้นฐานของเจตนาดี การทำดีที่มาจากเจตนาดีถือว่าเป็นการทำดีที่แท้จริง เพราะเป็นการทำดีที่ปราศจากเงื่อนไขของผลประโยชน์ แต่คานท์ก็ไม่ได้กล่าวว่าผลที่เกิดขึ้นไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ หรือผลเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่คานท์กล่าวว่าคุณสมบัติทางศีลธรรมของการกระทำจะต้องไม่อาศัยผลเป็นเครื่องกำหนด เพราะเงื่อนไขทางศีลธรรมที่จำเป็นต่อชีวิตคือเจตนา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความดีที่ถูกต้องของคานท์อยู่ที่เจตนา ถ้ามีเจตนาดี ไม่ว่าผลจะเกิดขึ้นอย่างไรก็ต้องนับว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

2. ผลการศึกษาการทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการทำดีทั้งในส่วนของเจตนาและผลของการกระทำ ในส่วนของเจตนา นั้นจะวางบนพื้นฐานของความรอบรู้และคุณธรรม เช่น จะทำสิ่งใดต้องทำด้วยความมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญา ไม่ประมาท มีความซื่อสัตย์ เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ยิ่งมีความโลภน้อยก็จะเบียดเบียนคนอื่นน้อยลง เป็นต้น ส่วนเป้าหมายของการทำดีนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ดังที่ปรากฏในช่วงท้ายพระปฐมบรมราชโองการว่า “เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม”

3. ผลการวิเคราะห์การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางของ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข นั้น ได้แก่

3.1 การทำความดีตามหลักความพอประมาณ เป็นการทำความดีบนทางสายกลาง ณ จุดสมดุลที่พอดีในทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด และในการกระทำ ที่ไม่สุดโต่งด้านใดด้านหนึ่งด้วยความยึดมั่นถือมั่นหรืออคติ มีเจตนาและผลกระทำที่ดี หมายความว่า เป็นเจตนาที่ตรงต่อธรรม ไม่เอนเอียงด้วยอคติหรือทัศนคติอันสุดโต่ง มีผลการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในระดับที่ดีกว่านั้นสามารถส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นอย่างเป็นองค์รวม คือ สามารถทำให้เกิดความมั่นคงจากภายในสู่ภายนอก เกิดความสมดุลที่พอเหมาะพอดีแก่ชีวิตและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกิดการเกื้อกูลหมุนเวียนได้อย่างยั่งยืน คือ ยาวนานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ตามเหตุปัจจัย

3.2 การทำความดีตามหลักความมีเหตุมีผล เป็นการทำดีที่สอดคล้องกับหลักความเปลี่ยนแปลงอย่างสมเหตุสมผล เข้าใจถึงเงื่อนไขของธรรมชาติที่ไม่ได้เป็นไปดั่งใจใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ดังนั้น การทำความดีให้เกิดผลที่ดี ต้องเริ่มต้นจากการมีจิตใจที่ดีพร้อมเสียก่อน คือ พอเพียง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่คิดหรือมีเจตนาเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตรงกันข้ามต้องมีจิตที่เป็นกุศล คิดเกื้อกูลให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุขโดยธรรม ปราศจากโทษภัย แล้วจึงเลือกกระทำให้ถูกต้องตามเงื่อนไข บริบท กาลเทศะ คือ ถูกคน ถูกที่ ถูกเวลา โดยปล่อยวางไม่หวังผล เพราะธรรมชาติยุติธรรมเสมอ หว่านพืชเช่นไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น

3.3 การทำความดีตามหลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีจุดเริ่มต้นจากการระเปิดจากข้างใน มีสติและมีจิตใจที่มั่นคง กล้าเผชิญต่อปัญหาด้วยใจที่หนักแน่น ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์และอคติ เมื่อจิตใจไม่กลัว ยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สติปัญญาก็จะสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ แยกแยะ ประเมินค่าและวิธีแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น นั่นก็เพราะมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีนั่นเอง การทำความดีตามหลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีจึงเป็นการทำดีด้วยความรู้สึกลึกตัว ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความดีนั้นจนเกิดความถือตัวว่าตนดีกว่า สูงส่งกว่า แล้วกดขี่ ดัดสินคนอื่น การติดในความดีแล้วยกตนข่มท่าน เป็นคนดีที่ไม่รู้สึกลึกตัว ไม่อยู่ในขอบข่ายของการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ยิ่งทำดี ยิ่งสลายความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ออกไปเรื่อย ๆ สามารถปิดทองหลังพระได้อย่างเป็นปกติ เป็นคนทำดีเพื่อความดี ไม่ใช่ทำดีเพราะหวังใหญ่การยอมรับ การอยากเป็นคนสำคัญ หรืออยากได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนองตัณหาตนเอง

3.4 การทำความดีตามเงื่อนไขความรอบรู้ คือ การทำดีอย่างมีสติปัญญา หรือสติสัมปชัญญะ ด้วยความไม่ประมาท เป็นการทำดีด้วยความตระหนักรู้หรือรู้สึกลึกตัวทั้งก่อนทำ ขณะที่ทำ และหลังจากที่ทำแล้ว

3.5 การทำความดีตามเงื่อนไขคุณธรรม เป็นการทำดีบนพื้นฐานของฆราวาสธรรม 4 คือ สัจจะ อดทน ขันติ จาคะ เป็นการขับเคลื่อนสังคมแห่งการแบ่งปันด้วยความตระหนัก ใส่ใจ แบ่งปัน ด้วยความรู้ - รัก - สามัคคี เข้าใจ - เข้าถึง - พัฒนา

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า

1) การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความคล้ายคลึงกับการทำความดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยม ตรงที่ให้ความสำคัญกับผลที่เกิดขึ้น ได้แก่ ประโยชน์สุขส่วนรวม แต่มีความต่างกันตรงที่ ประโยชน์สุขของลัทธิประโยชน์นิยมนั้นเน้นไปที่ประโยชน์ทางด้านวัตถุ ความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต ส่วนประโยชน์สุขของการทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นไปที่ประโยชน์สุขจากการได้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ พออยู่พอกิน มีความมั่นคง มีส่วนร่วมกับคนในชุมชนหรือสังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน

2) การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความคล้ายคลึงกับการทำความดีตามหลักปรัชญาของลัทธิหน้าที่นิยม ตรงที่ให้ความสำคัญกับเจตนาดี อันเกิดจากคุณธรรมหรือมโนธรรมสำนึก แต่มีความต่างกันตรงที่ เจตนาดีของคานท์เน้นในเรื่องเหตุผลปฏิบัติที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่เจตนาดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวางอยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ทั้งเหตุและผล มีสติปัญญา มีความรอบคอบ มีวิจารณญาณ ที่จะให้การกระทำนั้นไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หรือถ้าเลี้ยงไม่ได้ก็ให้เกิตน้อยที่สุด และสร้างประโยชน์สุขให้เกิดแก่ส่วนรวมด้วยความจริงใจ

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า 1) การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม คือ การกระทำที่หวังผลลัพธ์ที่ได้ ได้แก่ ประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นกับตนเองเป็นหลัก เบนธัมเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นภายหลัง อันนับได้ว่าเป็นผลพลอยได้จากการสนับสนุนเรื่องประโยชน์ของตนเอง จึงเป็นแนวคิดแบบอัตนิยม (egoism) ส่วนการทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นการกระทำโดยมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เพราะมิลล์ เชื่อว่า “เงื่อนไขสำคัญที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็คือ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะต้องมาก่อนและได้รับการพิจารณาค่าของผลประโยชน์สมาชิกในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน” จึงเป็นแนวคิดแบบปรตานิยม (altruism) ส่วนการทำดีตามหลักหน้าที่นิยมของคานท์ เป็นการกระทำบนพื้นฐานของเจตนาดี การทำดีที่มาจากเจตนาดีถือว่าการทำดีที่แท้จริง เพราะเป็นการทำดีที่ปราศจากเงื่อนไขของผลประโยชน์ แต่คานท์ก็ไม่ได้กล่าวว่า ผลที่เกิดขึ้นไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ หรือผลเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่คานท์กล่าวว่าคุณสมบัติทางศีลธรรมของการกระทำจะต้องไม่อาศัยผลเป็นเครื่องกำหนด เพราะเงื่อนไขทางศีลธรรมที่จำเป็นต่อชีวิตคือเจตนา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความดีที่ถูกต้องของคานท์อยู่ที่เจตนา ถ้ามีเจตนาดี ไม่ว่าผลจะเกิดขึ้นอย่างไรก็ต้องนับว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธา หริมเทพาธิป กิรติบุญเชื้อ และ พระมหาสมณินทร์ ปุริสุตโตโม (2558) อธิบายว่า หลักประโยชน์นิยม คือ หลักที่ถือว่า การกระทำที่ถูกหรือผิดจะพิจารณาจากผลของการกระทำว่ามันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์เพียงใด สิ่งที่ถูกต้องเป็นความดี คือ สิ่งที่เกิดประโยชน์และความสุขแก่คนจำนวนมาก สิ่งที่ไม่ถูกต้องเป็นความเลว คือ สิ่งที่เกิดผลเป็นทุกข์แก่คนจำนวนมาก และสอดคล้องกับแนวคิดของ เทพวรรณ เตียมไธสง, พระครูภาวนาโพธิคุณ และ จรัส ลีภา (2564) กล่าวถึง ทศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เกี่ยวกับการตัดสินค่าทางจริยธรรมไว้ว่า การกระทำอันใดดีหรือเลวนั้นอยู่ที่ประโยชน์การกระทำใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุดในระยะเวลานานที่สุด ดีที่สุดหรือถูกที่สุด และการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ก็ถือว่าการกระทำที่เลว ความสุขของคนทุกคนเป็นตัวกำหนดค่าของพฤติกรรมของคน ความดีกับความสุขเป็นสิ่งเดียวกัน เราไม่อาจตัดสินการกระทำอันหนึ่งว่าถูกหรือผิดขาดตัวลงไป และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระวันดี กนฺตวิโร และคณะ (2560) อธิบายว่า การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ คือ การกระทำที่เกิดจากเหตุผล การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผล คือ การกระทำที่เกิดจากศีลธรรม การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม คือการกระทำตามกฎสากลที่ทุกคนในสังคมยอมรับและเห็นด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการทำดีทั้งในส่วนของเจตนาและผลของการกระทำ ในส่วนของเจตนาอันจะวางบนพื้นฐานของความรอบรู้และคุณธรรม เช่น จะทำสิ่งใดต้องทำด้วยความมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญา ไม่ประมาท มีความซื่อสัตย์ เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ยิ่งมีความโลภน้อยก็จะเบียดเบียนคนอื่นน้อยลง เป็นต้น ส่วน

เป้าหมายของการทำดีนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ดังที่ปรากฏในช่วงท้ายพระปฐมบรมราชโองการว่า “เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชาระ (2565) อธิบายว่า รากฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว อยู่บนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูพินลภัสสาณธรรม (สุพรรณ กระแสโสม) และ พระมหามิตร ลีตปัญญา (2562) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เน้นการพัฒนาคน การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าและมั่นคง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ ภัทราพร เกษสังข์, อรรถพร เกษสังข์ อรุณรัตน์ จันทิหล้า (2556) อธิบายว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การดำรงชีวิตที่อยู่ในความไม่ประมาท และเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น การทำดีตามแนวทางของ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า 1) การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความคล้ายคลึงกับการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิประโยชน์นิยม ตรงที่ให้ความสำคัญกับผลที่เกิดขึ้น ได้แก่ ประโยชน์สุขส่วนรวม แต่มีความต่างกันตรงที่ ประโยชน์สุขของลัทธิประโยชน์นิยมนั้นเน้นไปที่ประโยชน์ทางด้านวัตถุ ความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต ส่วนประโยชน์สุขของการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นไปที่ประโยชน์สุขจากการได้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ พออยู่พอกิน มีความมั่นคง มีส่วนร่วมกับคนในชุมชนหรือสังคม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน 2) การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความคล้ายคลึงกับการทำดีตามหลักปรัชญาของลัทธิหน้าที่นิยม ตรงที่ให้ความสำคัญกับเจตนาดี อันเกิดจากคุณธรรมหรือมโนธรรมสำนึก แต่มีความต่างกันตรงที่ เจตนาดีของคานท์เน้นในเรื่องเหตุผลปฏิบัติที่ไม่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่เจตนาดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวางอยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ทั้งเหตุและผล มีสติปัญญา มีความรอบคอบ มีวิจารณญาณ ที่จะให้การกระทำนั้นไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หรือถ้าเสี่ยงไม่ได้ก็ให้น้อยที่สุด และสร้างประโยชน์สุขให้แก่ส่วนรวมด้วยความจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญญาณี บุญทองคำ และพระครูปลัด สุธัมมพุทธิคุณ (สุเทพ ดีเยี่ยม) (2563) กล่าวว่า ความพอประมาณ เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการจัดการคุณภาพชีวิตในการทำงาน คือ ต้องรู้จักพอประมาณ เพราะถ้าคนเรารู้จักพอในความต้องการของตน ความโลภก็จะเริ่มน้อยลง แต่คำว่าพอประมาณก็ไม่ได้หมายถึงน้อยเกินไป บางคนอ้างว่าพอประมาณจึงกินน้อยจนเกิดโรค ซึ่งนั่นไม่ได้แปลว่าพอ แต่หมายถึงการเบียดเบียนตนเอง ดังนั้นความหมายของพอประมาณจึงแปลได้ว่า ความพอดี ไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไปจนสุดโต่ง และที่สำคัญคือต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ไม่ทำตนเองให้เป็นภาระและก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม เป็นชีวิตที่รู้จักการเรียนรู้ที่จะมีการ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ให้มีความยืดหยุ่นต่อการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระอริการสนิท อานนุโท(พุมศรี) และคณะ (2563)

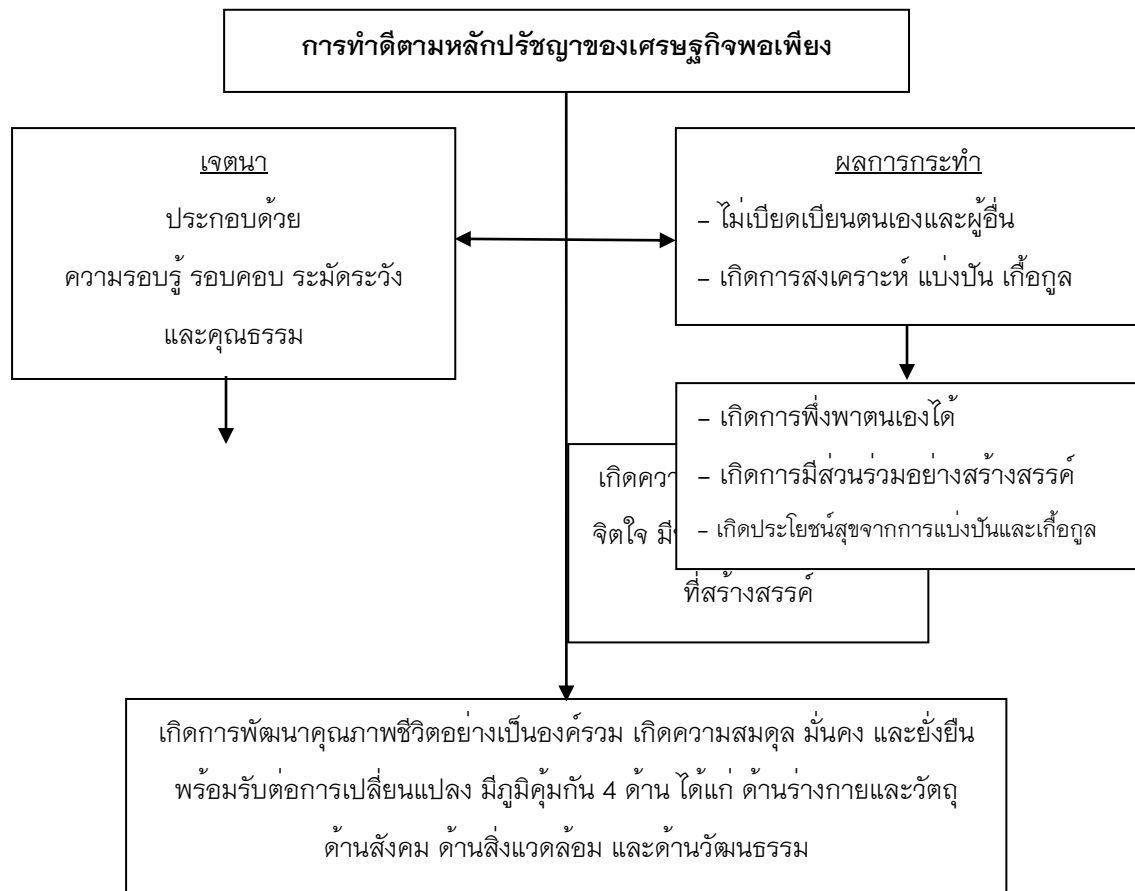
ที่กล่าวถึงเป้าหมายในการดำเนินชีวิต คือ ความสุขสบายทางกายและใจ อันได้รับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “เป้าหมายในการดำเนินชีวิตทุกคนย่อมมีเป้าหมายของตนเองเสมอ เพราะว่าการประกอบอาชีพของเรา ก็เพื่อการดำรงชีพและความสำเร็จย่อมมีความต้องการปัจจัยในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเงิน ทอง เพื่อความสุขสบายทาง กายและใจ” และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุดำรัตน์ น้อยแรม และกิริติ บุญเจือ (2561) สรุปว่า พระปฐมบรมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” คำว่า “ประโยชน์สุข” นี้ดูเหมือนว่าเป็นลัทธิประโยชน์นิยม แต่ผู้วิจัยมีความเห็นตรงกันข้ามว่าประโยชน์สุขนี้ไม่ใช่ประโยชน์ในเชิงวัตถุ แต่เป็นประโยชน์สุขที่เกิดจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความสุขบนทางสายกลางที่สมดุลระหว่างสสารและจิต อันเป็นเป้าหมายของธรรมาภิบาล จากพระปฐมบรมราชโองการโดยแท้

สรุป

การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมเป็นการทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี คือเกิดประโยชน์สุขแก่ตนและผู้อื่น นักปรัชญาคนสำคัญ ได้แก่ เบเนธัม และมิลล์ เป็นผู้วางหลักการสำคัญเหล่านี้ ส่วนการทำดีตามหลักหน้าที่นิยมนั้น เป็นการทำดีที่เกิดจากการมีเจตนาดี ทำตามหน้าที่ เหตุผลที่ทำให้เราทำตามหน้าที่ คือ เหตุผลเชิงปฏิบัติ ส่วนการทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการทำดีด้วยความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีเหตุมีผล มีความรอบรู้และคุณธรรม และเมื่อวิเคราะห์การทำดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เป็นการทำดีที่ใส่ใจทั้งส่วนของเจตนาและผลของการกระทำ เป็นการทำดีที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีความสร้างสรรค์เกื้อกูล บนพื้นฐานของปัญญา (ความรอบรู้) สัมปชัญญะ (ความรอบคอบ) และสติ (ความระมัดระวัง) มีคุณธรรมพื้นฐาน 4 ข้อเป็นแม่บท ได้แก่ (1) ความจริงใจ ซื่อสัตย์ (2) ความเพียร มีสติปัญญา (3) ความอดทน (4) มีใจเสียสละ แบ่งปัน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นกลไกในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นหลักในการประพฤติดี โดยมีคุณธรรมพื้นฐาน 4 ข้อเป็นแม่บทหรือเป็นแกนกลาง ได้แก่ (1) ความจริงใจ ซื่อสัตย์ (2) ความเพียร มีสติปัญญา (3) ความอดทน (4) มีใจเสียสละ แบ่งปัน มีคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมาย ให้ความสำคัญกับทั้งส่วนของเจตนา (วิถี) และผลของการกระทำ (เป้าหมาย) เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวม เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง มีภูมิคุ้มกัน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายและวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยเรื่อง “การทำความดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นี้ มีแนวคิดที่น่าสนใจที่สามารถนำไปสร้างคนพอเพียง ครอบครัวพอเพียง สังคมพอเพียงได้

ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ต้องการนำเสนอนี้ จึงได้แก่ สร้างคนพอเพียง ครอบครัวพอเพียง สังคมพอเพียง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนด้วยหลักการทรงงาน ความยั่งยืนไม่ได้เกิดจากตึกที่สวยงามหรือใหญ่โตดูโอ้อ่า นั่นเป็นเพียงฉาบฉวยหรือส่วนเปลือกผิวที่ทำให้เกิดความดูดีภายนอก แต่ข้างในอาจไม่ได้เป็นอย่างที่คิด หลายครั้งที่เราพบว่า องค์การที่มีความมั่นคง แต่ใจคนในองค์กรกลับไม่มั่นคง มีแต่ความกลัวกังวลเต็มหัวใจ ไม่กล้าตัดสินใจกระทำสิ่งใดอันนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่กล้าคิดขัดแย้งหรือแตกต่างจากผู้มีอำนาจเหนือตน นั่นก็เพราะวัฒนธรรมองค์กรถูกบริหารมาเช่นนั้นด้วยความเคยชิน ด้วยระบบอำนาจและผลประโยชน์ที่เหนียวแน่น ขาดความยืดหยุ่น ขาดการทำ

ความเข้าใจซึ่งกันและกัน เมื่อใจคนในองค์กรไม่มั่นคงเช่นนี้ก็ยากที่จะรักษาให้องค์กรเกิดความมั่นคงได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การทำให้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในครั้งนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ตีความเพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่ว่า “การทำให้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร” ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงลึกในด้านปรัชญาและจริยศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ยังมีแนวทางการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกมากมายที่สามารถศึกษาได้อย่างเป็นสหวิทยาการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอหัวข้องานวิจัยสำหรับผู้สนใจศึกษาเพื่อนำไปต่อยอด ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน
2. ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักยุทธศาสตร์พระราชทาน
3. ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กลุ่มคนเปราะบาง และผู้ด้อยโอกาส

เอกสารอ้างอิง

- เกษภา ผาทอง, ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ธนุ ทดแทนคุณ และ สมพงษ์ เกษษนุช. (2562). ประโยชน์นิยม: แนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ*, 1(2), 175–188. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/240487>
- ณัฏยาณี บุญทองคำ และ พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ (สุเทพ ดีเยี่ยม). (2563). คุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ภาวะโรคระบาด “โควิด -19”. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 6(4), 235–246. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jjsa-journal/article/download/240486/166457/851490>
- เทพวรรณ เตียมไธสง และ พระครูภาวนาโพธิคุณ. (2564). การบูรณาการแนวคิดจริยศาสตร์เชิงหน้าที่ในทัศนะของอิมมานูเอล คานท์กับจริยศาสตร์ธุรกิจ. *Journal of Modern Learning Development*, 6(1), 367–379. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/download/246305/167870/871401>
- เทพวรรณ เตียมไธสง, พระครูภาวนาโพธิคุณ และ จรัส ลีกา. (2564). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดประโยชน์นิยมในการประกอบธุรกิจ. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 1–12. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/download/246286/168265/877358>
- นพพร จันทรนำชู. (2559). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14(2), 64–73. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/suedujournal/article/view/92239>

- ประสิทธิ์ ชาระ. (2565). การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหมู่บ้านนาอุดม ตำบลนิคมห้วยผึ้ง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(3), 377-386. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/254695>
- พระครูพิมลกลัณยานธรรม (สุพรรณ กระแสโสม) และพระมหามิตร ฐิตปัญญา. (2562). ความพอเพียงกับวิถีสังคมไทย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 19(4), 133-144. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/158720>
- พระวันดี กนฺตวิโร (ปะวะเส), พระครูสุตธรรมาภรณ์ และ จรัส ลิกา. (2560). ยูโทเปีย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 17(1), 247-258. สืบค้นเมื่อ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/85274>
- พระอธิการสนธิ อานนฺโท(พุ่มศรี), พระพรสวรรค์ ฐิตินาโณ (ใจตรง), พระกัญจน์ กนฺตมโม (แก้วรุ่ง) และ นฤมล ดวงแสง. (2563). ศึกษาการดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาตารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5(1), 57-67. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/240305/164237>
- ภัทราพร เกษลั้งซ์, อรวรรณ เกษลั้งซ์ และ อรุณรัตน์ จันทิหล้า. (2556). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนพากเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 8(23), 37-48. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/101215>
- เมธา หริมเทพาธิป กิริติบุญเจือ และ พระมหาสมณินทร ปุริสุตโตโม. (2558). เกณฑ์ตัดสินความจริงตามหลักกาลามสูตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิธาน. *รมยสาร*, 13(3), 69-78. สืบค้นเมื่อ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/article/view/211042>
- ศักดิ์สิทธิ์ ชารเลิศ. (2563). ชีวิต การศึกษา และผลงานของจอห์น สจ๊วต มิลล์. *วารสารสังคมศาสตร์นิติรัฐศาสตร์*, 4(1), 69-78. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Lawpol_Journal/article/view/244425
- สุตารัตน์ น้อยแรม และ กิริติ บุญเจือ. (2561). พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประโยชน์นิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. *รมยสาร*, 16(3), 1-14. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/article/view/201721/140864>